

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

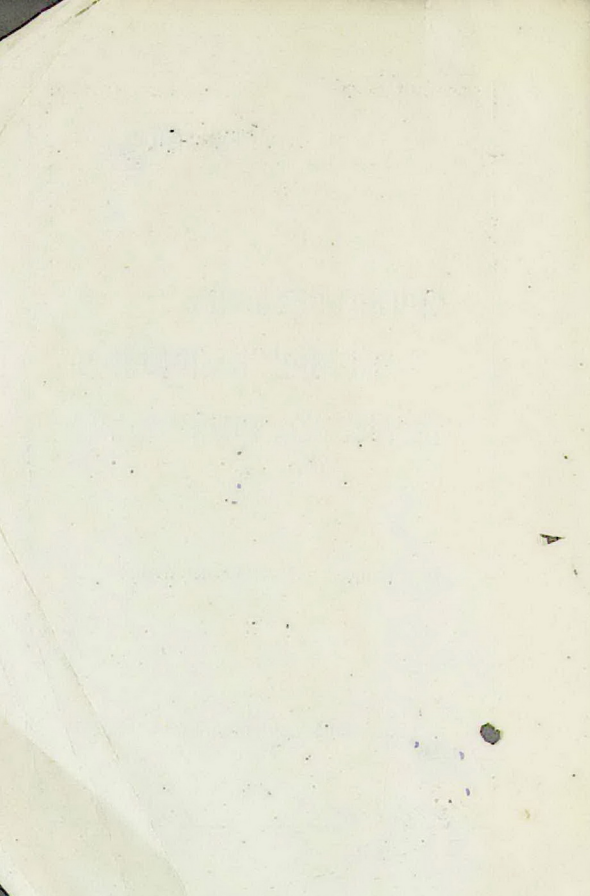
1924 a

Ն. Կ. ԿՐՈՒՊՍԿԱՅԱ

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ
ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ
ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Թարգմ. Չ. ՍԱԼԵՅՈՒՄՅԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԳՈՒԹՅՈՒՆ — ՅԵՐԵՎԱՆ
1929

Ն. Կ. ԿՐՈՒՊՍԿԱՅԱ

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

15759

A 8731

Թարգմ. Ջ. ՍԱԼԹՈՒՄՅԱՆ

Պետական հրատարակչություն, Թեհվան, 1929

Հր. № 1076: Գրառեպոստ № 2748 (բ): Տիրած 2000:

Պետերբուրգի տոպոգրաֆիկական վարչարանի տպագրատուն:

Պատվեր № 154:

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒ-
ԹՅԱՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Դաստիարակութեան ելութի մա-
սին կարելի չե տարբեր բացատրու-
թյուններ տալ: Նեղ մաքով վերցրած —
դաստիարակութուն ասելով՝ սովորա-
բար մենք հասկանում ենք հասակա-
վորների նախամտածած ու սխտեմա-
տիկ ներգործութունը մանուկների ու
պատանիների վարքի վրա: Դաստիա-
րակներ են համարվում սովորաբար
ծնողներն ու նրանց փոխարինող ան-
ձինք: Հարուստ մարդիկ իրենց փոխա-
րեն վարձում ելին դպրակներ, բոննա-
ներ ու դուվերնյորներ: Դաստիարակ-
ներ են համարվում նաև ուսուցիչները:
Սակայն ուսուցիչների մի մասը առա-

վելապես պարասլում ե ուսուցմամբ.
Իսկ աշակերտների դաստիարակութեան
ու նրանց վարք ու բարքի վրա հսկե-
լու համար առաջներում ստեղծում ե-
լին «վերակացուների», «դասարանա-
կան դաստիարակների», «դասարանա-
կան դաստիարակչուհիների» պաշտոն-
ներ և այլն:

Սակայն դաստիարակում են վոչ մի-
այն առանձին անհատները, այլև ըն-
տանեկան կամ դպրոցական պայման-
ները:

Դաստիարակում են նաև փոզոցը,
հասարակական հիմնարկութունները,
շրջապատը, հասարակակարգը: Դաս-
տիարակում են դեպքերը: Դաստիա-
րակում են վոչ միայն մանուկներին,
այլև հասակավորներին:

Այլ պատճառով «դաստիարակու-
թյուն» խոսքը հաճախ վործադրվում է
նաև ուրիշ, ավելի լայն իմաստով: Ա-

սուժ են — «կյանքը նրան դաստիարակել ու դարձրել է հաստատակամ մարդ», կամ «նա դաստիարակվել է չափազանց ծանր պայմաններում», ասում են — «փողոցի մանուկներ», «ստորերկրյա մանուկներ», «յուր դարի վորդին», «հեղափոխութեան դուստրը» և այլն:

Մարքսի թեզերը Ֆեյերբախի մասին, Ենդելսի ծանոթություններով հանդերձ, ցույց են տալիս, վոր Մարքսի ու Ենդելսի կարծիքով՝ «մարդիկ հանդիսանում են հանգամանքների ու դաստիարակութեան արդյունք և վոր հանգամանքների ու դաստիարակութեան փոփոխումով փոխվում են նաև մարդիկ»: Սակայն այգալիսի վորոշումը, վոր տալիս էր նաև առաջվա մատերիալիստական ուսմունքը, նրանց չէր կարող բավարարել: Ուստի նրանք դրա վրա ավելացնում էին, վոր չպետք է մոռանալ, վոր «հանգամանքները փոխում

են հենց իրենք մարդիկ և վոր դաստիարակն ինքը պետք է դաստիարակված լինի» և վոր «հանգամանքների ու մարդկային գործունեությունների փոփոխությունների զուգադիպմանը կարելի է համեմել ու այն խելացիորեն հասկանալ միայն վորպես հեղափոխական (իրականությունը վերափոխող) պրակտիկա»:

Մարքսի ու Ենգելսի այդ թեզը Ֆեյերբախի մասին ցույց է տալիս առաջվա մատերիալիզմի ու իրենց իսկ ստեղծած դիալեկտիկական մատերիալիզմի տարբերությունը: Դիալեկտիկական մատերիալիզմը իրականությունը վերցնում է նրա զարգացման ու ձեւավորավող փոխազդեցությունների պրոցեսում:

Այդ թեզը (3-րդ) Ֆեյերբախի մասին մեզ ոգնում է ավելի լավ հասկանալու նաև այն փոխազդեցություն հար-

ցը, վոր գոյութիւնն ունի լայն մտքով վերցրած դաստիարակութիւն (ինչպես ընդունված է մեզ մոտ ասել «միջավայրի դաստիարակութիւն» մասին) ունեղ մտքով վերցրած դաստիարակութիւն (հասակավորների պլաննաչափ ու սխառեմատիկ ազդեցութիւնը մանկան ու պատանու վրա) միջև:

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՅՅԱԼՈՒՄ

Դարերի ընթացքում բուն դաստիարակութիւն (նեղ մտքով վերցրած) դերի տեսակարար կշիռը շարունակ փոփոխութիւնների չէ յենթարկվել, — մի հանգամանք, վոր մինչև հիմա չէլ շարունակվում է:

Վերցնենք տոհմային կենցաղը: Հասարակական կազմը այն ժամանակ չեղել է պարզ ու պրիմիտիվ: Հասարակական կազմի, ընտանիքի ու հասակավորների ազդեցութիւնը մանուկնե-

ըի ու չերխտասարդութեան վրա չեղել
ե միաձև, ամբողջական ու վոչ-շերտա-
վորված: Դաստիարակում եր, իսկապես
ասած, միայն հասարակական կազմը:
Մարդկային անձնավորութլունը չեղել
ե պարզ ու ամբողջական: Անհամեմատ
ավելի մեծ ազդեցութլուն է ունեցել
շրջապատող ֆիզիկական միջավայրը,
բնութլունը, տոհմի կողմից մղվող պայ-
քարի ձևը իր գոլութլունը պահպանելու
համար:

Տոհմական կենցաղի շրջանում կրօնն
արտացոլում է վնչ այնքան հասա-
րակական հարաբերութլունները, վոր-
քան անձնավորում ու աստվածացնում
ե բնութլան տարերբային չերևուլթ-
ները:

«Դաստիարակութլունը» նեղ իմաս-
տով, այսինքն մանուկների ու չերի-
տասարդութլան սիստեմատիկ ու պլա-
նաչափ դաստիարակութլունը հասա-

կալւորների կողմից, հանդուժ եր ֆի-
զիկական դաստիարակութեան, շրջա-
պատող ֆիզիկական միջավայրում
կողմնորոշվելու և այդ նույն միջավայ-
րի վրա ներգործելու միջոցների ու
ձևերի ուսուցման:

Ինչպես կատուն իր ձագերին սովո-
րեցնում է մուկ բռնել, այնպես էլ հա-
սակավոր մարդը իր չերեխաներին սո-
վորեցնում էր կերակուր ձեռք բերե-
լու ձևերը — այն տարբերութեամբ մի-
այն, վոր մարդը դարերի ընթացքում,
բնութեան դեմ մաքառելու համար, սո-
վորում է ավելի ու ավելի լավ գին-
վելու:

Ստրկատիրութեան ծագումով սկիզբ
է առնում տերերի ու ստրուկներին,
այսինքն հասարակութեան չերկու հիմ-
նական դասակարգերի, շերտավորումը:
Ստրուկները լինում էին հնազանդ ու
անհնազանդ: Տերերն իրենց անհնա-

դանդ ստրուկների վրա ներգործում,
 դաստիարակում ելին հնազանդվելու
 համար: Ծեծում ելին, ձաղկում մտրա-
 կով, տանջում: Սկզբներում ծեծում
 ելին միայն ստրուկներին: Սակայն
 դասակարգային հասարակութւան մեջ
 դասակարգերն ապրում ելին վորոշ
 չափով փոխադարձաբար ազդելով միմ-
 յանց վրա,—վարակում ելին միմյանց:
 «Русские и негры» վերտառութւամբ իր
 մի հողվածում¹ Լենինը ցույց ե տա-
 լիս, թե ինչպես Հ. Ա. Մ. Ն.-րի այն
 շտատներում, վորտեղ գոյութւուն ու-
 ներ ստրկատիրութւունը նեղրերի կուլ-
 տուրական ցածր մակարդակն իր ան-
 գրագիտութւամբ վարակում եր բոլոր
 դասակարգերին, վորի հետևանքով այն
 շտատները, վորտեղ գոյութւուն ունեւր
 ստրկատիրութւուն, անհամեմատ ավե-
 լի շատ անգրագետ ելին տալիս, քան

¹ Т. XX, 4. 1, стр. 389.

այն շտատները, վորտեղ ստրկատիրութիւնն չի չեղել: Ստրուկ դասակարգի կուլտուրական մակարդակն ազդում է նաև տիրող դասակարգի կուլտուրական մակարդակի վրա: Այդ հանգամանքն է նշում Լեւինը: Յեւլ մենք տեսնում ենք իսկապես, վոր դասակարգային հասարակութեան պատմութեան ամբողջ տարածութեան վրա նկատվում է այդպիսի «վարակում»: Այնպես էլ այն դաստիարակչական մեթոդները, վոր գործադրվում էին ստրուկ դասակարգի դաստիարակութեան համար, վարակում էին նաև տիրող դասակարգի աճող սերնդի դաստիարակութեան գործը: Տոհմական հասարակակազմի անբաժան, չշերտավորված ազդեցութիւնն սկսեց թուլանալ տիրապետող դասակարգին պատկանող «հայրերը» փորձում են այդ ազդեցութիւնը ձեռքից բաց չթողնել, նախ-

նիքներն փորձը հաղորդել չերիտա-
 սարդությանը. հայրերն սկսում են
 «հրահանգել», «խրատել» իրենց վոր-
 դիներին: Սակայն դասակարգային հա-
 սարակության կյանքը չի պարփակվում
 տոհմային հասարակարգի շրջանակ-
 ներում, խրատներն այնքան ել չեն
 ազդում, ու հայրերն սկսում են «ջար-
 դել» իրենց վորդիների կողերը: Վոր-
 չափ կոպիտ են յեղել ստրկատիրու-
 թյան ձևերը, նույնչափ ել կոպիտ են
 չեղել ներգործության մեթոդները,
 դաստիարակության ձևերը նաև տիրա-
 պետոց դասակարգի մեջ. ավելի ևս
 կոպիտ են չեղել այդ ձևերը միջին դա-
 սակարգերում:

Ծեծն ու ձաղկումը (порка) դառնում
 են դաստիարակության՝ ամենքի կող-
 մից ընդունված մեթոդներ: «Մի ծեծ-
 վածի փոխարեն չերկու չծեծված են
 տալիս, այն ել չեն վերցնում» — այս

համոզմունքը հաստատ արմատավոր-
վում է ստրկատիրական հասարակու-
թյան մտայնության մեջ, սրանով է
ներշնչվում և ընտանեկան դաստիարա-
կությունը: «ДОМОСТРОЙ»-ը¹ — ստրկա-
տիրական հասարակության տիպիկ ըն-
տանեկան դաստիարակությունն է ար-
տացոլում:

Կրոնը ստրկատիրական շրջանում ար-
դեն փոխում է իր բնույթը. նա վոչ
միայն բնության ուժերն է աստվածաց-
նում, այլ և արտացոլում է ստրկա-
տիրական հասարակության դասակար-
գային բնույթը: Աստված արդեն դառ-
նում է ամենազոր տեր, տեր-աստված,
իսկ մարդիկ — նրա ստրուկներ: Կրո-
նական դաստիարակությունը դառնում
է միջոց ստրկատիրական հասարակու-
թյան տիրող դասակարգի գաղափարա-
խոսությունն ամրապնդելու համար:

¹ XVI դարի ուս. գրակ. հիշատ.

«Հին կտակարանը» - այդ շրջանի ար-
պիկ արտահայտութիւնն է: Աստու-
կողմից իր ստրուկները վրա ազդելու
մեթոդներն են - բարկութիւն ու բոլոր
տեսակի պատիժներ: Ստրկատիրական
շրջանի աստվածն անողորմ է իր բար-
կության ժամանակ: Մարդիկ վողոր-
մելի ստրուկներ են. նրանք կարող են
միայն ծունր դնել դողահար:

Փեռագլխական հասարակութիւնը - մի
փոքր արդեն նվազ ստրկատիրական է:
Մեղմացումը թելադրվում է մի կողմից
ստրուկների ապստամբութիւններով,
մյուս կողմից -- ստրուկների աշխատան-
քը մեծագույն չափով ոգտագործելու
անհրաժեշտութեամբ: Տերերն այլևս
այնքան չեն վոչնչացնում, ծեծում ու
տանջում իրենց ստրուկներին, վորքան
նրանց պահում են վոչնչացման, ծեծի
ու տանջանքի մշտական սպառնալիքի
տակ: Ճորտերի պատիժները կրում են

ավելի «մեղմ» ու սխտեմատիկ բնույթ,
վոր տնտեսական տեսակետից ավելի
ձեռնառու չե: Մասսաները հնազանդ
պահելու անհրաժեշտությունն ստիպում
է հարկադրական միջոցներին միացնել
համոզելու միջոցները:

Ֆեոդալական հասարակության կրո-
նը – ստրկատիրության մեղմացրած ձե-
վերի կրոնն է: «Քրիստոնեական» կրոնը
արտաքին ֆիդիկական միջավայրին ար-
դեն բիշ տեղ է տալիս. դա մի կրոն
է, վոր իր բոլոր ուշադրությունը կենտ-
րոնացնում է մարդկանց փոխհարաբե-
րությունների վրա: Յեվ նա համոզում
է ստրուկին հաշտվել իր ստրկական
վիճակի հետ, հավատացնում է, վոր
դժբախտությունը կայանում է վոչ թե
հասարակական հարաբերությունների
մեջ, այլ հենց ինքն է ամեն բանի
պատճառ:

Յեկեղեցին միջին դարերում ահապին

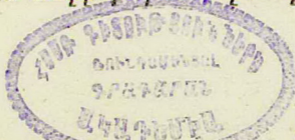
տեսակարար կշիռ ե ձեռք բերում, միա-
նում ե պետութւան հետ ու իր վրա չե
վերցնում թե հասակավորների և թե
մանուկների դաստիարակի դերը: Նա
խրատներ ե կարդում, հնազանդութւուն
ե պահանջում, սպառնում ե դժոխքով,
խոստանում ե չերջանկութւուն արքա-
յութւան մեջ, փակում ե խցերի մեջ,
պահեցողութւան ու նզովքի չե չենթար-
կում, անջատում ե չեկեղեցուց, կամ
թողութւուն տալիս մեղքերին. նա իշ-
խում ե բոլորի մտքին, նա գեղարվես-
տը դնում ե ի սպաս չեկեղեցական
նպատակների, տալով այդ գեղարվես-
տին իբրև թե ժողովրդական բնույթ.
Նա իր վրա չե վերցնում զառամյալնե-
րի խնամակալութւունը, ընտանեկան
հարաբերութւունների կարգավորումը
— մկրտում ե, սպակում, թաղում, նա
դպրոցներ ե բանում փոքրահասակնե-
րի համար:

Ընտանեկան թե դպրոցական դաս-
տիարակութիւնը նուէնպես կրում ե
կրօնական բնույթ և ազդելու նուէն
միջոցներն ե գործադրում. պատիժնե-
րի հնուց մնացած ստրկատիրական կո-
պիտ միջոցների - ծեծի ու ձաղկելու
հետ միասին գործադրվում են նաև
սպառնալիքներ ու պարգևներ, զրկում
ելին կերակրից, ավելորդ աշխատանք
ելին տալիս, վոր անեծք եր համարվում
աստծու կողմից տրված. կալանքի ելին
լենթարկում առանձին սենյակներում,
վռնդում ելին դպրոցից կամ տանից,
կամ ներում ելին: Գոյութիւն ուներ
պատիժների մի ամբողջ աստիճանա-
ցուլց - հանդիմանելուց սկսած մինչև
դաժան պատիժներ:

Միջնադարւան Ֆեոդալական կար-
գերը ձևափոխվում ելին—համաձայն
այս կամ այն լերկրի զարգացման տեմ-
պի կամ տարբեր պատմական պայման-

75259

A 8731

ների, — փոխվում էլին դարեր շարունակ: Յեկեղեցու ազդեցությունն էլ պանազան բնույթ եր կրում, փոփոխություններ էլին կրում նաև դաստիարակչական ձևերը:

Նոր ծնունդ առնող հասարակական հարաբերությունները, կապիտալիստական բնույթ կրող հարաբերությունները թուլացնում էլին յեկեղեցու դերը, բարդացնում էլին դաստիարակչական խնդիրները ու թուլացնում էլին յեկեղեցու ազդեցությունը:

Փրանսիական Մեծ Հեղափոխությանը նախորդող շրջանում յեկեղեցին, կրոնը, հին կարգերը ընդհանրապես սկսեցին յենթարկվել անխնա քննադատության:

Փրանսիական Մեծ Հեղափոխության ամենահայտնի նախակարապետներից մեկը — Մոնտեսկյոն գրում եր. «Մենք դաստիարակվում ենք յերեք տարբեր,

հաճախ հակասական ուղղութիւններով.
մի ուղղութեամբ մեզ դաստիարակում
են հայրերը, չերկրորդ ուղղութեամբ—
ուսուցիչները, իսկ չերրորդ ուղղու-
թեամբ—կյանքը»:

Դաստիարակչական խնդիրներին և
նվիրված նաև Ֆրանսիական Մեծ Հե-
ղափոխութեան մի ուրիշ նախորդողի—
Փան-Փակ Ռուստոյի գիրքը, վոր հակա-
յական ազդեցութիւն և ունեցել ժա-
մանակակիցների վրա: Նրա «Եմիլիամ
դաստիարակութեան մասին» գիրքը լույս
և ընծայվել 1761 թվին: Ռուսսոն աչդ
գրքում խոսում և ընդհանրապես մար-
դու դաստիարակութեան մասին: «Հա-
սարակական իրավակարգում, վորտեղ
բոլոր տեղերը նախորոշված են, յու-
րաքանչյուր մարդ պիտի դաստիարակ-
վի իրեն հատկացրած տեղին համապա-
տասխան», գրում և Ռուսսոն իր «Ե-
միլի» մեջ: «Յեզիպտոսում, վորտեղ

վորդին սլարտավոր եր բռնելու իր հոր
տեղը, դաստիարակութիւնը գոնե ա-
վելի ուղիղ նպատակ եր առաջադրում.
Իսկ մեզանում, վորտեղ լոկ կոչումներն
են մնում, իսկ մարդիկ շարունակ վո-
խում են նրանց ելութիւնը, վոչվոք
չգիտե — չի՞ գործում նա արդյոք ի մասս
իր վորդու, դաստիարակելով նրան իր
կոչման համապատասխան: Բնականից
բոլոր մարդիկ հավասար են, և նրանց
ընդհանուր կոչումը կայանում ե հենց
մարդ լինելու մեջ. և ով ընդհանրապես
լավ ե դաստիարակված վորպես մարդ,
նա չի կարող իր կոչմանը վատ ծառա-
ցել: Կնախորոշէն, արդյոք, իմ աշակեր-
տին սուր գործածելու, յեկեղեցու կամ
դատավորի քղամիդի համար, դա ինձ
համար նշանակութիւն չունի: Նախ քան
ծնողական կոչումը, բնութիւնը նա-
խապես կոչ ե անում նրան դեպի մարդ-
կային կյանքը: Կյանք — ահա այն ար-

հետար, վոր չես ուզում եմ սովորեց-
նել նրան: Դուրս դալով իմ ձեռքի տա-
կից, նա չի լինի – չես այդ խոստովա-
նում եմ – վո՛չ դատավոր, վո՛չ դինվոր,
վո՛չ ել քահանա. նա ամենից առաջ
կլինի մարդ. ինչ վոր մարդ ընդհանրա-
պես պետք ե լինի, նա կարող ե դառ-
նալ հարկը պահանջած դեպքում – վո՛չ
պակաս ուրիշներից, և թող ճակատա-
դիրը հարկադրի նրան իր պաշտոնը
փոխելու, – նա միշտ կհամապատասխա-
նե իր նոր տեղին»:

Ռուսսոն մտորում ե այնպիսի մի
հասարակության մասին, վորտեղ բոլոր
մարդիկ հավասար են: Նա փորձում ե
գոյություն ունեցող հասարակակարգի
ազդեցությունից դուրս պահելու իր
սանին, հեռու պահելու չեկեղեցու և
ընտանիքի ազդեցությունից: Նա իր
սանի համար ստեղծում ե արհեստա-
կան միջավայր – նրա սանը և դաս-

տիարակը չեն կապված վոչ նյութա-
կան պայմաններով, վոչ վորոշ դասա-
կարգի պահանջներով, վոչ ընտանե-
կան հանգամանքներով: Հին դաստիար-
ակությունն ամբողջովին հիմնված էր
հարկադրանքի վրա: Իսկ Ռուսսոն պա-
հանջում է բնական դաստիարակու-
թյուն: «Բանավոր խրատներ, հրահանգ-
ներ չտաք ձեր սանին, վորովհետև ա-
մեն բան նա ինքը պետք է յեզրակաց-
նի փորձից. վոչ մի պատժի չենթար-
կեք նրան, վորովհետև նա չգիտե, թե
ինչ կնշանակի լինել մեղավոր. յերբեք
մի հարկադրեք, վոր նա ներողություն
խնդրի, վորովհետև նա իվիճակի չի ձեզ
վիրավորելու...», «մարդկային սրտում
չկա բնածին ապականություն»... «ըս-
կզբնական դաստիարակությունը պետք
է զուտ բացասական լինի: Նա պետք
է կայանա վոչ թե առաքինություն կամ
ճշմարտություն ավանդելու մեջ, այլ

սիրար արատներից և միտքը մոլորվելուց պահպանելու մեջ»:

Ռուսսոն ուզում է իր նմիլին դաստիարակել գլուղում — «պնակալեզներից (լակեյներից) հեռու, վորոնք իրենց տերերից հետո մարդկանց վատագույն տեսակն են կազմում. հեռու քաղաքային սև բարքերից, վոր իրենց արտաքին փալով մանուկների համար դառնում են գայթակղիչ ու վարակիչ, այն ինչ՝ գլուղացիների արատները, շպարված չլինելով, իրենց ամբողջ կոստուլթյամբ, ընդունակ են ավելի հեռու մղելու իրենցից, քան թե գայթակղեցնելու, չեթե չկա մի շահ, վոր հարկադրե նմանվելու նրանց»:

«Նմիլը» հիմա չեւ հետաքրքրությամբ է կարդացվում: Մանավանդ հետաքրքրական են այն եջերը, վորտեղ խոսվում է աշխատանքային դաստիարակության մասին:

Ռուսսուլի այս գաղափարներն սկիզբ
 լեղան հին դաստիարակութեան, ֆեո-
 դալական շրջանի դաստիարակութեան
 վրա խաչ քաշելու գործին, և հենց
 դրանումն է կաշանում «Նմիլի» հիմնա-
 կան նշանակութիւնը: Սակայն Ռուս-
 սոն խոսում եր այնպիսի դաստիարա-
 կութեան մասին, վոր չեր կարող լինել
 իրական կշանքում, — մի դաստիարակու-
 թեան, վոր կոնկրետ միջավայրից,
 կշանքի կոնկրետ պայմաններից դուրս
 պիտի կատարվեր:

Շվեցարիայում XVIII դարում արդեն
 մուտք եր գործել կապիտալիստական
 արտադրութիւնը. նրա ազդեցութեան
 տակ, հասարակական կշանքի հին նա-
 հապետական հիմքերն սկսեցին քայքայ-
 վել. գլուղացիութիւնը շերտավորվել
 եր, և ամբողջ լերկիրը վորոշակի ըն-
 կել եր ճգնաժամի մեջ: Ահա այդպիսի
 պայմաններում Պեստալոցցին այնտեղ

փորձում ե Ռուսսոյի դադափարներն
իրազործել զյուզական յերեխաների
դաստիարակության ժամանակ կյանքը,
սակայն, աղճատեց Պետալոցցու այդ
փորձերը:

Այն ժամանակ տնտեսապես ու քաղա-
քականապես դեռ ևս հետամնաց Գեր-
մանիայում ևս փորձ արին Ռուսսոյի
դադափարները կենսագործելու—այս
անգամ արդեն, տիրող դասակարգերի
դաստիարակության համար: «Փիլան-
տրոպիստները», Բագեդովի առաջնոր-
դությամբ, ունևոր ծնողների յերեխա-
ների համար հիմնարկեցին մի շարք
փակ դպրոցներ, այսպես ասած «Փի-
լանտրոպիաներ»: «Իմ ծրագրերը և
մանկավարժական աշխատանքները»,
գրում եր Բագեդովը, «նախորոշված են
միայն հարուստ դասակարգերի համար,
սկսած իշխանների ու վերջացրած վա-
ճառականների ու գեղարվեստագետ-

ների չերեխաներով: Այդ մեծ ու կարևոր խավի աշխարհիկ դաստիարակությունն անվիճելիորեն պետք է կրի այդ դասակարգի համար անհրաժեշտ գործնական բնույթ»: Այդ ֆելանտրոպիկներում գոյություն ունեւին, այսպես կոչված, «Փամուլանտներ» – սպասավորներ չքավոր աշակերտներից: Նրանք սպասավորում էին արտոնյալ դասակարգերին պատկանող աշակերտներին, նրանց կոշիկներն էին մաքրում և այլն: Յերբեմն արտոնյալ աշակերտները՝ պատժվելու համար, փոխադրվում էին ֆամուլանտների շարքը և ստիպված էին լինում սևագործ աշխատանք կատարելու, վոր ստորացուցիչ բան էր համարվում: Այդպիսով Ռուսսոյի գաղափանները զուգորդվում էին դաստիարակության հին, ճորտատիրական մեթոդների հետ:

Ֆրանսիական Մեծ Հեղափոխության

ըրջանում ժողովրդական կրթութեան
խնդիրները տաք վիճարանութունների
առարկա ելին դառնում թե՛ ազգային
ժողովում, թե՛ որենսդրական ժողովում
և թե՛ կոնվենտում: Նրանցում ցայտուն
կերպով արտահայտվում եր տեղի ու-
նեցող պայքարի դասակարգային բը-
նույթը: Հիմա չե՛լ պետք է ուշադրու-
թյամբ ուսումնասիրել այդ պայքարը
— դեպի ժողովրդական կրթութեան ու
դաստիարակութեան հարցերն ունենա-
լիք մոտեցման տեսակետից: Մանա-
վանդ ուսումնասիրութեան արժանի լին
յակոբիները գաղափարները:

1791 թվի ոգոստոսի 5-ին, մարդու
իրավունքների մասին հայտարարելուց
հետո, հայտարարվում է նաև — բոլոր
քաղաքացիների համար ընդհանուր
հասարակական կրթութեան մասին:
Միրաբոն կողմնակից եր մասսանների
հասարակական կրթութեանը այն պատ-

ճառով, վոր չերկյուղ եր կրում այդ մասսաներից և ուզում եր նրանց վրա ազդել դպրոցի միջոցով: Տալեյրան չեպիսկոպոսը նույնպես կողմնակից եր ընդհանուր կրթութեան, վոր առաջին աստիճանի դպրոցների համար պետք է լինի ձրի ու պարտադիր, սակայն առաջվա պես — կրոնական:

Յերբ դեկավարութիւնն անցնում է ժիրոնդիսաների ձեռքը, կոնդորսեն նրանց անունից որենսդրական ժողով է մտցնում մի նախագիծ, ըստ վորի կրոնի դասավանդութիւնը փոխարինվում է բարոյականութեան դասավանդութեամբ. բոլոր աստիճանի դպրոցները, նրանց թվում նաև բարձրագուն դպրոցները ձրի չեն և կապված են իրար հետ: Հուլիսի 23 ին կոնվենտ է մտցվում չակոբին Լեպելետի. նախագիծը այն մասին, թե ինչպես իրականացնել ընդհանուր դաստիարակու-

թյունը, ինչպես հայթայթել դրա համար պահանջվող միջոցները, ինչպես չքավորներին հնարավորութուն տալ սովորելու: Լեպելետյեի նախագծի հետ սերտ կապ ունեւր Լավուազիւնի և Գաղանֆատցի նախագիծը, վորը լուսաբանում եր աշխատանքային պոլիտեխնիկ կրթութւան խնդիրը և վորը պաշտպանութւուն գտով բանվորների՝ 1793 թվի սեպտեմբերի 15-ին տեղի ունեցած՝ հսկայական ցուլցով:

Յակորիններին, սակայն, չ'հաջովեց իրենց դադափարներն իրագործելու կլանքի մեջ: Բայց Ֆրանսիական Մեծ Հեղափոխութւունն սկիզբ դրեց ընդհանուր կրթութւանը, ժողովրդական դպրոցը փոխարինվեց կապիտալիստական շրջանի դասակարգային դպրոցով:

Բոլոր յերկրների կապիտալիստները լավ են հասկանում ժողովրդական մաս-

սաների կրթութեան կարևորութիւնը: Հետզհետեւ բանվորները պետք է ավելի կրթված լինեն: այդպես է սլահանջում տեխնիկայի առաջադիմութիւնը, դրանից է կախված արդյունաբերութեան զարգացումը: Սակայն կրթված բանվորը վտանգավոր է կապիտալիստի համար: Այդ պատճառով բոլոր լեռկերների կապիտալիստներն առանձին ուշադրութիւն են դարձնում այն բանի վրա, վոր բանվորական մասսաները դաստիարակվեն իրենց համար ցանկալի վոգով: Կրօնի հեղինակութիւնը մի քանի լեռկերներում արդեն ընկել է բավական հիմնովին կերպով և որեցոր ավելի ու ավելի լեռկնում գիտութեան նվաճումների շնորհիվ, և նրա տեղը բռնել է բուրժուական բարոյականութեան դասավանդումը, մի բարոյականութեան, վոր ներշնչված է շովինիստական ու սեփականատիրական վոգով:

Սակայն մի ամբողջ շարք չերկրներում
դպրոցը դեռևս չի բաժանված չեկե-
ղեցուց: Կրոնական դաստիարակու-
թյունը մինչև այժմ ել ծաղկում ե
ժողովրդական դպրոցներում: Իսկ դաս-
տիարակութան մեթոդները վերցրած
են ամբողջովին ստրկատիրական ու
ֆեոդալական ժամանակաշրջաններից:

Նրանք ծաղկում են թե աշխարհիկ
դպրոցում և թե կրոնական դասավան-
դություն ունեցող դպրոցում: Շվեցա-
րիայի, Գերմանիայի, Ֆրանսիայի ժո-
ղովրդական դպրոցներում չերեխանե-
րին ծեծում են, պատժում, վախեց-
նում կամ պարզևատրում:

Այդ դպրոցներում մանուկների մեջ
մեռցնում են ամեն մի ինքնուրույն
միտք, ամեն կերպ աշխատում են,
վոր տիրեն մանուկների զգացմունքնե-
րին, սովորեցնեն նրանց ամեն բանի
նայելու բուրժուական ակնոցներով,

գլուխ խոնարհեցնեն հարստութեան առաջ, ամեն մի իշխանավորի առաջ, սովորեցնում են կուրորեն հնազանդվել, կատարել ուսուցչի ամեն մի հրամանը:

Իբր չերեխաներին բուրժուազիան դաստիարակում է ուրիշ մեթոդներով: Այնտեղ թագավորում է «նոր դաստիարակութունը»: Իբր չերեխաների համար բուրժուազիան հնարել է «նոր գլուղական դաստիարակչական դպրոցական հիմնարկներ (Landerziehungsheime): Ինչպես Ռուսսոն իր Եմիլին դաստիարակում էր բնութեան ծոցում, հեռու քաղաքի ապականող ազդեցութունից, այնպես էլ ժամանակակից բուրժուազիան դաստիարակում է «իր արդյունաբերութեան ապագա ղեկավարներին» պուրակներում ու կալվածներում, վորքան կարելի չէ, հեռու մեծ քա-

դաքների փոթորկալի դասակարգային պայքարից:

Նման տիպի առաջին դպրոցը հիմնել է դ-ը Ռեդդին Անգլիայում — Աբբատուհոյմում. ապա Անգլիայում այդպիսի մի դպրոց էլ հիմնվել է Բեդալում: 10 տարի հետո Դեմոլենի նախաձեռնութեամբ նույնպիսի մի դպրոց էլ հիմնված է «Les Roches»-ում: Հիմա քիչ չեն այդպիսի դպրոցները բոլոր կապիտալիստական լերկրներում: Բուրժուազիան մանուկներին կազմակերպում է նաև դպրոցից դուրս: Բուրժուական արտադրոցական տիպիկ ձևը հանդիսանում է բոյսկաուտիզմը: Դա դաստիարակութեան մի շատ մտածված մանկավարժական սխառեմ է, վոր հիմնավորված է մանկական հոգեբանութեան, մանկական շահագրգռումների ու մանկական միջավայրի ճանաչողութեան վրա: Բոյսկաուտական կազ-

մակերպութիւնը — կամավոր կազմակերպութիւնն է: Նա գրավում է չերեխաներին, վորովհետև կազմակերպում է նրանց աշխատանքն ու հանգստյան ժամերը, խաղի տարրեր է մտցնում: Բոյ-սկառուտիզմի միջոցով բուրժուազիան դաստիարակում է բուրժուական հասարակարգի համար հավատարիմ ծառաներ: Զբոսանքները, խաղերը, բոյ-սկառուտների վողջ գործունեութիւնը ուղղված է այն բանին, վոր չերեխաների մեջ դաստիարակվի դեպի թագավորը (կամ բուրժուական հանրապետութիւնը) տաժած անձնվիրութիւն զգացմունքը, կրօնական մոլեռանդութիւն կամ շովինիզմի զգացմունքը:

Ժամանակակից բոյ-սկառուտիզմը ավելի ու ավելի ազրեսիվ բնույթ է ստանում, վերափոխվում է Ֆաշիզմի, սև հարցուրակային կազմակերպութիւն,

վորը ներշնչվում է ատելութիան զգացմունքով դեպի ամեն մի հեղափոխական շարժում:

Փաշիգմը դպրոցի միջոցով ձգտում է ազդելու չերեխաների վրա: Մակայն դեպի հեղափոխական շարժումը մանուկներին կույր ատելությունն ներշնչել աջողվում է միայն այն վայրերում, վորտեղ բանվորական շարժումը դեռ թույլ է, վորտեղ բանվորությունը դեռևս չի դիմադրում Փաշիգմին, վորտեղ բանվորական ընտանիքը չի մասնակցում Փաշիգմի դեմ մղվող պայքարին, վորտեղ մանուկը հավատում է ուսուցչի ասածներին: Իսկ վորտեղ բանվորները բուռն թափով դիմադրում են Փաշիգմին, այնտեղ մանուկն արդեն անպաշտպան չի մնում Փաշիստական պրոպագանդի նկատմամբ, այնտեղ նա նվազ դյուրահավատ է դառնում նրա վերաբերմամբ:

Այդ պատճառով բուրժուազիան միայն ֆաշիզմով չի բավականանում:

Պատերազմը, Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնը Ռուսաստանում, հունգարական, գերմանական հեղափոխութիւնները բուրժուազիային հարկադրեցին առանձին ուշադրութիւն դարձնելու դպրոցին, դպրոցը դարձնելու աճող սերունդը հոգեպես ստրկացնելու մի հատու դեմք:

Դաստիարակել հին ձևով այլևս չի կարելի: Պետք է նոր ձևով տանել գործը: Բուրժուազիան առանձին նշանակութիւն է տալիս բարոյական դաստիարակութեանը: Նա միջազգային համաժողովներ (կոնգրեսներ) է դումարում — բարոյական դաստիարակութեան հարցերը քննելու: Այդ բանն սկսվել է դեռ մինչև պատերազմը. սակայն այդ համաժողովներին հիմա առանձին նշանակութիւն է տրվում:

Այդ կարգի համաժողովներինց առաջինը կայացել է Լոնդոնում — 1908 թվին, չերկրորդը՝ Հաագում — 1912 թ., չերրորդը՝ ժընևում — 1923 թվին, չորրորդը՝ Հռոմում — 1926 թվին — իտալական. թագավոր Եմմանուելի III-ի և Բենիտո Մուսսոլինու բարձր հովանավորութամբ: Հետևյալ համաժողովը պետք է կայանա Պարիզում — 1930 թ.:

Այդ համաժողովներին հավաքվում են բոլոր չերկրների բուրժուական ականավոր մանկավարժները, վորոնք առանձին համբավ են ձեռք բերել աշխատավորների չերեխաներին բուրժուազիային հնազանդ լինելու վոգով դաստիարակելու, իսկ տիրոջ խավերի չերեխաներին իշխելու համար պատրաստելու գործում: Այդտեղ դուք կպատահեք զանազան ուղղությունների մանկավարժների անուններ, սկսած կաթոլիկ չեկեղեցու պաշտպանների ներ-

կայացուցիչներին մինչև բոլ-սկաուտիզ-
մի և գերմանական «վճռական ռեֆոր-
միստներին» ներկայացուցիչները: Բա-
րոյական դաստիարակութչյան այդ հա-
մագումարներին կառավարութչունները
մեծ ուշադրութչուն են դարձնում, ու-
ղարկելով այնտեղ իրենց աչքի ընկնող
դորժիչներին: Այն մարդիկ, վորոնք
պատերազմից առաջ ամեն կերպ աշ-
խատում էին ազգային ատելութչուն
գրգռել, հիմա միանում են, վորպեսզի
ընդհանուր ուժերով գտնեն պրոլետա-
րիատի չերեխաների վրա բարոյական
ազդեցութչուն անելու լավագույն մի-
ջոցները,

Ժընևի համաժողովի որակարգում,
վորը գումարվել էր չերկրորդ համաժո-
ղովից 11 տարի հետո, ուրեմն համաշ-
խարհային պատերազմի վորձից հետո,
մի հարց կար դրված — «պատմութչյան
նշանակութչունը բարոյական և սոցիալա-

կան դաստիարակութեան տեսակետից»։
 Յերկրորդ նիստը նվիրված էր «հոգե-
 կան կյանքի միասնականութեան» հար-
 ցին, չերրորդ և չորրորդ նիստերը՝ «դա-
 սավանդութուն և համերաշխութուն»
 հարցին։ Այդ համաժողովի մեխը կազ-
 մում էր հայտնի մանկավարժ Փրիդրիխ-
 Վիլհելմ Ֆերստերի զեկուցումը — պատ-
 մութեան ֆալսիֆիկացիան (կեղծումը)
 աճող սերնդի համար։ Իհարկե, այդ
 բանի մասին խոսում ելին շղարշված
 ձևով։

Վիճում ելին այն բանի մասին,
 թե ինչումն են կայանում բարոյակա-
 նութեան արմատները. ինչպես պետք
 է մոտենալ այդ հարցին — մետաֆիզի-
 կական, կաթոլիկական, ավետարանա-
 կան, պողիտիվիստական, թե՛ ազնոս-
 տիկական¹ տեսակետից. խոսում ելին

¹ Ազնոստոցիզմը — գա մի ուղղութեան
 և իդեալիստական փիլիսոփայութեան մեջ,
 վորի համաձայն մարդիկ վոչինչ չեն կարող
 իմանալ չերևուլթի ելութեան մասին. ծ. թ.։

ալն մասին, վոր պատմութիւնը պետք
ե լուսաբանվի բարոյական պրոգրեսսի
տեսակետից, վոմանք ել ասում ելին,
թե պատմութիւնը պետք ե մոտենալ
կաթոլիկ չեկեղեցու նվաճումների տե-
սակետից. խոսում ելին որչեկտիվ ար-
դարութիւն մասին. ասում ելին, թե
ճշմարիտ պացիֆիզմը հիմնվում ե ակ-
տիվութիւն և խեղական կրօնասիրու-
թիւն վրա. խոսում ելին դասակարգա-
լին պայքարի վնասակար լինելու մա-
սին և այլն:

1926 թվին կայացած Հոռմի հա-
մաժողովի որակարգում չերկու հարց
եր դրված. 1. դաստիարակութիւն հիմք
ժառայող բարոյականութիւն համաշ-
խարհային կողեքսի մշակման հնարա-
վորութիւնը, 2. անհատը ու նրա զար-
գացման միջոցները ընտանիքում, դըպ-
րոցում ու հասարակութիւն մեջ:

Ինքնըստինքյան հասկանալի չե,

վոր խոսքն այստեղ վերաբերում է բուրժուական բարոյականության կողեքսի մշակման հարցին, անհատի զարգացմանը բուրժուազիայի համար ցանկալի վոգով:

«Կոմունիստական մանիֆեստում» Մարքսն ու Ենգելսը գեղեցիկ կերպով պարզել են հավիտենական բարոյականության կամ անհատի մասին տեղի ունեցող այդ զրույցների աստառը: Նրանք ցույց են տալիս, թե ինչպես բարոյականության կամ անձնավորության անկման մասին վողբալով՝ բուրժուազիան աշխատում էր բանվոր դասակարգի ուշադրութունը հեռացնել դասակարգային հակասությունները գիտակցելուց, դասակարգային պայքարից: — Ենգելսը հենց իր առաջին գլրվածքներում պարզ ցույց է տալիս, թե ինչպես կապիտալիստական հասարակության խորքերում ծնունդ է առնում

մի նոր դասակարգ, վարձու բանվոր-
ների դասակարգը, վորի համար, աշ-
խատանքի պայմանների ազդեցութեան
տակ, առաջանում ե մի նոր, ավելի
բարձր բարոյականութիւն, կոլեկտի-
վիստական, կոմունիստական բարոյա-
կանութիւն:

Կապիտալիստական չերկրներում պրո-
լետարիատը շատ թույլ կերպով միայն
կարող ե ազդել, վոր իր աճող սերունդը
իբր — պրոլետարական — վոգով դաստիա-
րակվի դպրոցներում: Այդ չերկրներում
դպրոցը տիրող դասակարգի, բուրժուա-
զիայի ձեռքում ե գտնվում:

Սակայն պրոլետարիատն ունի իր
դաստիարակութեան թեորիան: Նրա
հիմքը դրել ե Մարքսը: Ուսումնասի-
րելով չերեխաների գործարանային աշ-
խատանքը Անգլիայում, ծանոթանալով
այն բոլորի հետ, ինչ վոր մտածել ու
կլանքի մեջ իրագործել են Բեյլերսն ու

Ռոբերտ Ռուենը՝ Մարքսն սկսեց հիմ-
նավորել ու պաշտպանել ուսուցման և
արտադրական աշխատանքի միացման
անհրաժեշտությունը: «Գործարանական
սխտեմից, ինչպես այդ կարելի չե ման-
րամասն ծանոթանալ Ռոբերտ Ռուենից,
ծագում է սաղմը ապագայի դաստիա-
րակության, վորը վորոշ հասակից բարձր
բոլոր չերեխաների համար արտադրա-
կան աշխատանքը կմիացնի ուսուցման
և մարմնամարզության հետ, և դա կլի-
նի վնչ միայն հասարակական արտա-
դրությունը բարձրացնելու մեթոդ,
այլև բազմակողմանի զարգացած մար-
դիկ արտադրելու միակ մեթոդը», գրում
է Կ. Մարքսը «Կապիտալի» I հատո-
րում:

Թե վորքան մեծ նշանակություն էր
տալիս Մարքսն այդ տիպի ուսուցմա-
նը, դա չերևում է նրա «Գոթայի ծրա-
զրի քննադատությունից», վորտեղ նա

գրում ե. — «Արտադրական աշխատանքի վաղ միացումը դասավանդության հետ հզոր միջոց է հանդիսանում ժամանակակից հասարակութունը բարեփոխելու համար»:

Մարքսը ցույց է տվել նաև այդպիսի դասավանդման բնույթը: Յեղնելով խոշոր արդյունաբերության զարգացման տեղեկներին վերլուծումից, նա ընդգծում է բազմակողմանի պոլիտեխնիկ դաստիարակության անհրաժեշտությունը:

Սոշոր արդյունաբերության զարգացումը բուրժուական դպրոցը մղում է դեպի պոլիտեխնիկ դաստիարակության ճանապարհը. սակայն բուրժուազիան հասկանում է, վոր այդպիսի դաստիարակությունը վերջ կդնի նրա տիրապետությանը:

Այդ պատճառով բուրժուազիան ստիպված է առաջվա պես պահպանելու գրավարժական դպրոցը:

Միայն իշխանութիան նվաճումը
բանվորութիան կողմից հնարավորու-
թյուն կտա իրագործելու պոլիտեխնիկ
դաստիարակությունը:

Մեր ռուսական մանկավարժութիան
մեջ արտահայտվող հայացքները դաս-
տիարակութիան մասին միայն վերոհիշ-
յալ հայացքների փոփոխականերն են:
Հետաքրքրական կլինե՞ր նշել, թե մեր
կամ չեվրոպական հեղափոխական շար-
ժումներն ի՞նչ ազդեցություն են արել
այդ հայացքների վրա, այդ շարժման
ազդեցությունը մեր դպրոցական դաս-
տիարակութիան գործնականի և մեր
ռուսացիութիան վրա. սակայն այդ խորն-
դիրը պահանջում է շատ մեծ հետա-
խուզական աշխատանք, վոր տվյալ
բրոշյուրի նեղ շրջանակից դուրս է:

**ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ
ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ**

Հոկտեմբերյան հեղաշրջումը հաև
դաստիարակչական գործի արմատական
հեղաշրջումն էր:

Խորհրդային իրավակարգն սկսեց ուրիշ տեսակ դաստիարակել մասսաները:

Նա միլիոնավոր մասսաները կազմակերպում է խորհուրդների շուրջը, նպատակ ունենալով ամբողջ կյանքը վերակազմելու նոր հիմունքներով:

Խորհրդի յուրաքանչյուր անդամը դառնում է հասարակական գործիչ: Խորհուրդների աշխատանքը տարեցտարի խորանում է, ընդգրկելով ավելի ու ավելի լայն մասսաներ: Խորհրդային աշխատանքի շնորհիվ մասսաներն աճում են, սովորում, կազմակերպվում:

Այդ բոլորը կատարվում է մանուկների աչքի առաջ:

Դաստիարակի նպատակը պետք է լինի—ոգնել յերեխաներին, վորքան կարելի չէ, շուտ մասնակցելու խորհուրդների աշխատանքին, իր մանկական ուժերի ներածին չափ ոգնելու այդ աշխատանքին:

Այդ աշխատանքի ժամանակ մանուկներն ավելի լավ կարող են հասկանալ, թե շրջապատող կյանքում վորքան հին մնացորդներ կան դեռևս, կսովորեն տարբերելու, թե ինչի դեմ պետք է պայքարել և ի՞նչը պետք է հոգատար կերպով պահպանել ու զարգացնել:

Այդ աշխատանքի ընթացքում չերեխաներն ամենից լավ կհասկանան մեր խորհրդային իրավակարգի հիմունքները, կսովորեն առորչա կյանքում պայքարելու կանանց իրավահավասարության և բոլոր ազգերի իրավահավասարության համար, կսովորեն իսկական ընկերական վերաբերմունք ունենալու դեպի կինը, կհարեն իսկական միջազգայնությանը: Այդ աշխատանքի ընթացքում չերեխաները կսովորեն ընկերական զողման ու փոխադարձ ոգնության — աշխատանքի ժամանակ:

Այդպիսի աշխատանքի դաստիարակ-

չական նշանակութիւնը շատ մեծ է:

Սակայն անհրաժեշտ է, վոր խորհուրդները ոգնության գան չերեխաներին, սովորեն ոգտագործելու նրանց ուժերը, խորհուրդներին ոգնելու նրանց ջերմ ցանկությանը:

Աճող սերնդի դաստիարակության գործը միայն ծնողների գործը չէ, միայն ուսուցիչների գործը չէ. դա բոլոր աշխատավորների, վողջ հեղափոխական ժողովրդի գործն է:

Յեւ խորհուրդները չեն կարող հրատարվել մանուկների դաստիարակության գործում մասնակցելուց:

Դաստիարակի պարտականութիւնն է խորհուրդների սեկցիաների խորհրդդատուն լինելու, ոգնելու նրանց այն աշխատանքներում, վորոնցով ավելի լավ կարելի չէ դաստիարակել, կադմակերպել չերեխաներին, հակոգութիւն կազմակերպել չերեխաների աշխա-

տանքների և նրանց դաստիարակութ-
յան վրա:

Պետք է, վոր խորհուրդները մանուկ-
ների համար . դառնան հարազատ,
մոտ, նրանց կյանքի հետ որդանապես
կապված մարմիններ: Այդ ժամանակ
խորհուրդների դաստիարակչական ազ-
դեցութունը աճող սերնդի վրա խ-
կապես վոր հսկայական կլինի:

Մորհրդալին իրավակարգն ամենից
առաջ ոգնում է կազմակերպվելու ազ-
գաբնակութան ավելի զխտակից մա-
սին, այն մասին, վոր ավելի լավ է
հասկանում, թե դեպի ուր է գնում
հասարակական դարգացումը, ինչ պի-
տի անել տվյալ մոմենտին, վոր կարե-
լի լինել ապահովել աշխատավոր մաս-
սալի հաղթանակը, ոգնում է կազմա-
կերպելու ազգաբնակութան այն մա-
սին, վոր իր ամբողջ կյանքը անքակ-
տելիորեն կապել է աշխատավորու-

Թյան գործի հետ, վորը ներքուստ ավելի չե ենթարկված դիսցրիպլինայի: Ազգաբնակուլթյան այդ մասի հիմնական կորիզը, վորը կազմակերպված ե Համ. Կ. Կ. (բ.) կուսակցուլթյան մեջ, հանդիսանում ե բանվոր դասակարգի առաջավոր մասը — նրա ավանդարդը:

Կուսակցուլթյան դաստիարակչական դերը խիստ մեծ ե:

Դաստիարակի գործը կայանում ե նրանում, վոր կոմունիստների աշխատանքի կոնկրետ որինակներով, առանձին կոմունիստների (Լենին, Ֆրունզե և այլն) կյանքի կոնկրետ նկարագրուլթյուններով ցուլց տա, թե ինչի՞ համար և ինչպես են պալքարում կոմունիստները, մանուկների մեջ ցանկուլթյուն արթնացնի, վոր իրենք ել դասնան կոմունիստներ:

Յեթե դաստիարակը կարողանա այդ բանը անել, նա կուլթեղացնի կուսակ-

ցուծյան դաստիարակչական ազդեցու-
թյունը աճող սերնդի վրա:

Յերեխաներին ծանոթացնելով կու-
սակցության աշխատանքի հետ, դաս-
տիարակը պետք է ցույց տա, թե ին-
չո՞վ են առաջնորդվում կոմունիստները
իրենց գործունեության ժամանակ:
Նա պետք է չերեխաներին ծանոթաց-
նի կոմունիստական բարոյականու-
թյան հետ: Այդ բարոյականությունը
(մորայ) նման չէ բուրժուական բա-
րոյականությանը, և նրա դաստիարակ-
չական ազդեցությունը խիստ մեծ է
Բուրժուական բարոյականությունը
հանդում է այն բանին, վոր «չուրա-
քանչյուրը պետք է լինի իր համար,
իսկ աստված — ամենքի համար», իսկ
կոմունիստական բարոյականության
լոգունդն է — բոլոր աշխատավորների
զոդումը, միացումը՝ պայքարելու հա-
մար — առանց տեր աստծու ոգնության

— ամենքի համար պաշտառ կյանք ձեռք բերելու նպատակով:

Դաստիարակը պետք է որինակներով բացատրի այն, ինչ վոր 20 թվականին կայացած չերիտասարդության համագումարին ասել է Լենինը կոմունիստական բարոյականության մասին: «Պետք է, — ասում եր Լենինը, — վոր ժամանակակից չերիտասարդության դաստիարակության, կրթության և ուսման վորջ գործը նրա համար հանդիսանա, վորպես կոմունիստական բարոյականության դաստիարակություն:

«Սակայն գոյություն ունի, արդյոք, կոմունիստական մորայլ: Գոյություն ունի՞ կոմունիստական բարոյականություն: Ի հարկե, այո: Հաճախ այնպես են կարծում, թե մենք չունինք մեր առանձին բարոյականությունը. շատ հաճախ բուրժուազիան մեզ մեղադրում է այն բանում, վոր մենք, կոմունիստ-

ներս, բացասում ենք ամեն տեսակի մորայլ: Դա հասկացողությունները կեղծելու, բանվորների ու գյուղացիների աչքերը ավազ լցնելու մի միջոց է:

«Ի՞նչ մտքով ենք մենք բացասում մորայլը, բացասում բարոյականությունը:

«Այն իմաստով, վորպիսով քարոզում է նրան բուրժուազիան, վորը այդ բարոյականությունը դուրս եր բերում աստժու պատվիրաններից, հրամաններից: Մենք այդ առթիվ, ի հարկե, ասում ենք, վոր աստժուն չենք հավատում, և շատ լավ գիտենք, վոր աստժու անունից խոսում եր հոգևորականությունը, խոսում ելին կալվածատերերը, խոսում եր բուրժուազիան, վորը նրան դուրս եր բերում իդեալիստական ու կիսաիդեալիստական ֆրազներից, վորոնք միշտ նույնպես

հանգում ելին մի բանի, վոր շատ նման է աստծու հրամանին:

«Յուրաքանչյուր այդպիսի բարոյականութիւն—վերցրած արտամարդկային, արտադասակարգային հասկացողութիւնից, մենք բացասում ենք: Մենք ասում ենք, վոր դա սուտ է, վոր դա խաբելութիւն է, վորով ուզում են լցնել բանվորների ու գյուղացիների ուղեղը—հոգուտ կալվածատերերի ու կապիտալիստների:

«Մենք ասում ենք, վոր մեր բարոյականութիւնը լիովին ծառայում է պրոլետարիատի դասակարգային կռիւ շահերին: Մեր բարոյականութիւնը չեզրակացվում է պրոլետարիատի դասակարգային պայքարի շահերից:

«Մենք ասում ենք. բարոյականութիւնը—դա այն է, ինչ վոր ծառայում է հին շահագործող հասարակութեան քայքայման գործին և վողջ աշ-

խատավորութեան համախմբմանը պրո-
լետարիատի շուրջը, վոր ստեղծում է
նոր կոմունիստական հասարակու-
թյունը:

Յեթե դաստիարակը կարողանա ոգ-
նել յերեխաներին հասկանալու Լենինի
այս խոսքերը, նա կոգնի կոմունիս-
տական բարոյականութեան դաստիա-
րակչական ազդեցութեան իրագործ-
մանը աճող սերնդի վրա:

Պատգամավորական ժողովների աշ-
խատանքների որինակներից, կոմյերիտ-
միութեան որինակից աշակերտը կտես-
նի, թե ի՞նչպես կազմակերպություն-
ների մեջ սովորում են կոմունիստա-
կան բարոյականություն, թե ի՞նչպես
նրանք սովորում են միատեղ գործելու
ձևերը — իրենց ընդհանուր կոմունիստա-
կան նպատակներին համնելու համար:

Դաստիարակը պետք է ոգնի յերե-
խաներին, իրենց ուժերը ներածին

չափ, կցվել պատգամավորական ժողով-
ների և կոմյերիտմիության այդ աշխա-
տանքին: Յեվ ինչպես խորհուրդներում,
այնպես ել կին կազմակերպութչուն-
ներում, կոմյերիտմիութչունում նա
պետք է հանդիսանա այդ կազմակեր-
պութչունների խորհրդատուն — մա-
նուկներին ոգնելու գործը կազմակեր-
պելու մեջ:

Մեզանում 11 միլիոնից ավելի աշ-
խատավորութչուն է կազմակերպված
պրոֆմիութչունների մեջ: Լենինն ա-
սում էր, վոր պրոֆմիութչունները
հանդիսանում են վորպես դաստիա-
րակչական կազմակերպութչուններ,
ներգրավելու, ուսուցանելու կազմա-
կերպութչուններ. դա դպրոց է, կա-
ռավարելու դպրոց, տնտեսութչան
դպրոց, կոմունիզմի դպրոց:

Դաստիարակը պետք է պարզաբանի
պրոֆմիութչունների այդ դաստիարակ-

չափան դերը և սովորեցնի չերեխաներին, թե ինչպես պիտի կազմակերպեն իրենց աշխատանքը, վոր ավելի նպատակահարմար լինի, վորպեսզի կարելի լինի իրենց մեջ դաստիարակել կոլլեկտիվ աշխատանքի ունակութչունները, խնայել ժամանակը, ուժը, փոխադարձ ոգնել միմյանց, իրենց կազմակերպութչան մեջ գրավել ավելի ու ավելի մեծ թվով չերեխաներ: Այդ դեպքում աշխատանքի դաստիարակչական դերը անհամեմատ ավելի շատ կմեծանա:

Ցանկալի չե, վոր պրոֆմիութչուններն իրենցից ներկայացուցիչներն շանակեն — չերեխաների աշխատանքային կազմակերպութչուններին ոգնելու համար:

Մեզանում սկսել և արագութչամբ աճել կոլեկտիվ տնտեսութչունների և կոմունաների շինարարութչունը:

Հենց հիմա չել նկատելի չե, թե վոր-

քան մեծ դաստիարակչական ազդեցութիւն ունեն կոմունաներն իրենց անդամների վրա, թե ինչպես կոմունաներում նոր կենցաղ եւ առաջանում: Բայց առանձնապես կոմունական ուժիմն ազդում եւ մանուկների վրա: Շրջապատի կազմակերպված, կուլեկտիվ աշխատանքի ազդեցութիւնը մանուկների վրա շատ մեծ եւ Այդ եւ պատճառը, վոր կոմունաների անդամները շարունակ պնդում են, վոր կոմունաներում դպրոցներ բացվեն, վորտեղ կարողանային հաճախել նաև շրջակա գյուղերի չերեխաները, իսկ մեծ կոմունաներում նույնիսկ հանրակացարաններ բացվեն ավելի հեռու գտնվող գյուղերի չերեխաների համար: Հիմա չել կոմունարներն առանձին հոգ են տանում «կոմունայի չերեխաների» համար, հետաքրքրվում են այն հարցով, թե դպրոցում ի՞նչպես եւ կազմա-

կերպոված լերեխաների ուսուցման և դաստիարակութեան դործը, ինչպես ե կազմակերպված մանուկների աշխատանքն ու հանգիստը:

Դաստիարակները պետք ե կոմունաներին նաչեն, վորպես կոլեկտիվ դաստիարակութեան բազայի վրա և ոգնեն կոմունարներին նրանց դաստիարակչական մեծ աշխատանքի ընթացքում:

Դաստիարակը պետք ե ոգնի կոլեկտիվ տնտեսութեուններին, ամեն տեսակի կոոպերատիվներին նրանց դաստիարակչական աշխատանքի ժամանակ:

Պետք ե մանկական բաժիններ կազմակերպել այնպիսի կամավոր ընկերութեուններին կից, վորպիսիք են «Մանուկների բարեկամներ», «Տեխմաս» և այլն:

Հերթական խնդիր ե հանդիսանում— կուսակցական, խորհրդային և հասարա-

կական կազմակերպություններին ոգ-
նելու, վոր սրանք սխտեմատիկորեն
ավելի ու ավելի զարգացնեն իրենց
դաստիարակչական ազդեցությունն ա-
ճող սերնդի վրա:

Անհրաժեշտ է նրանց զոգումը դրպ-
րոցի հետ:

Անհրաժեշտ է ավելի լավ կազմա-
կերպել դպրոցական խորհուրդները,
ապահովելով նրանցում կուսակցական,
խորհրդային, հասարակական կազմա-
կերպությունների ազդեցությունը բա-
վարար չափով. անհրաժեշտ է միասին
քննել մանուկների և պատանիների
հասարակական դաստիարակության
խնդիրները:

Այդ դեպքում միայն կարելի կլինի
իրագործել Համ ԿԿ(Բ)Կ-ի ծրագրի §12-ը,
վորը ասում է.

«Պրոլետարիատի դիկտատուրայի
շրջանում, այսինքն այն պայմանների

հասխապատրաստման շրջանում, վորոնք հնարավոր կդարձնեն կոմունիզմի լիակատար իրագործումը, դպրոցը պետք է լինի վոչ միայն ընդհանրապես կոմունիզմի սկզբունքները տարածող, այլև պրոլետարիատի դադափարական, կազմակերպչական ու դաստիարակչական ազդեցության տարածողը աշխատավոր մասսաների կիսապրոլետարական և վոչ-պրոլետարական խավերի վրա, վորպեսզի դաստիարակվի այնպիսի մի սերունդ, վոր ընդունակ լինի վերջնականապես հաստատելու կոմունիզմը»:

Իհարկե, կուսակցական, խորհրդային և հասարակական կազմակերպությունների դաստիարակչական ազդեցությունների հետ միասին, — նույն ուղղությունը պետք է ունենանաև դպրոցական ծրագրերի բովանդակությունը, վորը պետք է չերեխաներին բացատրի,

պարզաբանի նրանց շուրջը կատարվող շինարարութեան իմաստը և այլն:

Այդ նույն ուղղութեամբ պետք է ընթանա նաև դպրոցական կյանքի կազմակերպումը: Դաստիարակութեան ստորկատիական, ճորտատիրական, բուրժուական ձևերը («սլատիժների աստիճանացույց»), աշակերտների բաժանումն «վոչխարների ու այծերի», չերեխաներից վոմանց մշուսներին պատժելու իրավունք տալը, մանկական ինքնասիրութեան և կարչերիզմի գրգռումն, անհատականութեան պատվաստումն) պետք է խիստ, միահամուռ դիմադրութեան հանդիպեն, թե աշակերտների և թե ուսուցիչների կողմից, պետք է դատապարտվեն տեսչութեան, լուսաշխի ու պիոներական կազմակերպութեանների կողմից:

Մեր չերկրի կուսակցական, խորհրդային և հասարակական կազմակեր-

պուժիտունները դաստիարակչական ազ-
դեցութիւն են անուամբ նաև դաստիա-
րակները վրայ:

Դաստիարակը չի կարող մնալ վողջ
հասարակացնութիւնից դուրս: Նա չի
կարող այդ՝ ավելի ու ավելի զարգա-
ցող հասարակացնութեանը նայել մի կող-
մից, վորպէս հանդիսատես. նա պետք
է լինի նրա մասնակիցը, նա պետք է
մասնակցի հեղափոխական (կյանքը փո-
խող) պրակտիկային: Միայն այդ դեպ-
քում նա իր վրա կզգա նրա դաստիա-
րակչական ազդեցութիւնը:

Ահա թէ ինչի պետք է ամեն կերպ
մաքառել այն ձգտումների դեմ, վորոնք
նպատակ ունին ուսուցչին կտրելու
հասարակական աշխատանքից և փա-
կելու դպրոցի պատերի մեջ: Հասարա-
կական գործունեութեան դաստիարակ-
չական ազդեցութիւնը ավելի կարեւոր
է, քան կյանքից կտրված հարցուրավոր

մեթոդական մշակումների ուսումնասիր-
րությունը:

Կազմակերպված հասարակացութեան
դաստիարակչական ազդեցությունն
զգուժմ են իրենց վրա նաև ծնողները:
Յեվ չերբ այդ հասարակացությունն
ավելի մոտենա դաստիարակչական աշ-
խատանքի խնդիրներին, նա կազդի
նաև ծնողների վրա և նրանց կհարկա-
դրի իրենց դաստիարակչական շատ
մեթոդների վրա նայելու նոր աչքերով:

Այդ ժամանակ հասարակական վողջ
կենցաղը, վողջ վերակազմակերպվող
կյանքը, դպրոցն ու դաստիարակը, ըն-
տանիքը—ամենքը կդաստիարակեն մա-
նուկներին ու չերիտասարդութեանը
լենինիզմի վողջով, մարքսիզմի վողջով:

Այդպես կազմակերպված դաստիա-
րակությունը, թերևս, ավելի կհամա-
պատասխանի այն վորոշմանը, վոր իր
ժամանակին տվել է Սեն-Սիմոնը.

«Դաստիարակութիւնն ասելով, այդ բա-
ռի ամենալայն իմաստով, պետք է հաս-
կանալ այն բոլոր ջանքերի գումարը,
վոր գործադրվում են այն հասարակա-
կարգին հարմարվելու համար, դեպի
վորը կոչ է անում մարդկութեան հա-
ռաջրնթաց շարժումը»:

ԽՆԴԻՐՆԵՐ, ՎՈՐՈՆՔ ԿԱՐՈՏ ԵՆ
ՄՇԱԿՄԱՆ

Կոմունիստական դաստիարակու-
թիւնը կարելի չէ կանոնավոր տանել
միայն այն դեպքում, չեթե նա գիտա-
կանորեն լինի հիմնավորված:

Ուղիղ դաստիարակելու համար պետք
է իմանալ — ի՞նչ է ներկայացնում իրե-
նից մանուկը, ի՞նչպէս է նա դարգա-
նում:

Կենսաբանութեան (այսինքն այն
գիտութեան, վոր նվիրված է կենդանի,
զարգացող օրգանիզմներին ուսումնա-

սիրությանը) ժամանակակից զրու-
թյունը -- մանավանդ գլխուղեղի, նյար-
դային համակարգության, ներքին թոր-
ման գեղձերի աշխատանքի ուսումնա-
սիրությունը. -- մեզ հնարավորություն
ե տալիս ուսումնասիրելու զարգացող
մանկան անձնավորության ձևակերպ-
ման որենքնները: Այդ որենքններն ու-
սումնասիրում ե մանկաբանությունը:

Մանկաբանությունը չերիտասարդ
գիտություն ե: Նա արմատապես տար-
բերվում ե հին հոգեբանությունից: Հին
հոգեբանությունը խիստ համերաշխ եր
իդեալիզմին: Մեր մանկաբանությունն
իր եյությամբ մատերիալիստական ե:
Վաղուց արդեն վոչնչացված ե հոգու
և մարմնի առանձին գոյության մասին
յեղած լեզենդը, վաղուց արդեն հաս-
տատված ե, վոր մարդու հոգեկան
կյանքն անբաժան ե նրա նյարդային
համակարգության աշխատանքից), նրա

գլխուղեղի աշխատանքից: XVIII դարի
մատերիալիստները շատ սախիվ ու հա-
սարակ ձևով ելին պատկերացնում
մարդու հոգեկան գործունեությունը,
վորը, իհարկե, հանդիսանում է վոր-
պես մարդկային որգանիզմի ֆունկ-
ցիա, սակայն շատ բարդ ֆունկցիա:
Ահա այդ բարդությունը նրանք չե-
լին ըմբռնում: Այդ պատճառով նրանց
անվանում ելին «վուլգար» — գռեհիկ
մատերիալիստներ: Այդ ժամանակից
հետո բնական դիտությունները հսկա-
շական առաջադիմություն են արել:
Ժառանգականության և ռեֆլեքսների
մասին գոյություն ունեցող ուսմունքը
հայտնաբերել է այն բոլոր ռեակցիա-
ների գոյացման մեխանիկան, վորոնք
հայտնի չեն հոգեկան գործունեու-
թյուն անունով: Առանձնապես վերջին
ժամանակներս մեծ նվաճումներ է արել
այդ տեսակետից նեվրոպատոլո-

գիտն (նյարդահիվանդաբանությունը),
վորն ուսումնասիրում է նյարդային
համակարգութեան հիվանդությունները
և նրանց պատճառները:

Ռեֆլեքսների ուսումնասիրությունը
յուսաբանել է ելի մի հարց — նա բա-
ցատրել է մարդուն շրջապատող հա-
սարակական միջավայրի ունեցած ազ-
դեցությունը նրա հոգեկան գործու-
նեցութեան վրա: Այդպիսով կամուրջ
է ձգված մատերիալիստական գիտու-
թեան չերկու բնագավառների մեջ: Դա
ահագին նշանակութուն ունի:

Ճիշտ է, մանկաբանությունն ամեն
տեղ մատերիալիստական բնույթ չունի:
Բուրժուական չերկրներում նա շարու-
նակ սահում, ընկնում է իր մատերիա-
լիստական պատվանդանից:

Այդ պատճառով պետք է նկատի
ունենալ Վոյ թե մանկաբանությունն
ընդհանրապես, այլ նրա խորհրդային
ձևերը:

Խորհրդային մանկաբանությունն արդեն լուրջ նվաճումներ է արել. այդ նվաճումները, վորքան կարելի չէ, պետք է շուտ դարձնել խորհրդային մանկավարժների լայն մասսաների սեփականություն:

Սակայն մանկաբանությունը դեռևս ամեն բան չի մանկավարժության նկատմամբ, այսինքն այն դիտության նկատմամբ, վոր նվիրված է աճող սերնդի դաստիարակությանը: Մանկաբանությունը չերևան է հանում այս կամ այն ներգործության եֆեկտը, նրա կենսաբանական նպատակահարմարությունը, այդ ներգործությունների կենսական սահմանագծումները (լիմիտները) մանկան զարգացման զանազան աստիճանների վրա:

Մանկավարժությունն իր մեջ բովանդակում է մանկաբանությունը, բայց չի սպառվում նրանով: Պետք է

նակ զողում, համադրություն մանկաբանության ու մարքսիստական սոցիալոգիայի միջև, — մի համադրություն, վոր պետք է հարմարեցրած լինի աճող սերնդի վրա ազդելու գործին:

Մենք պետք է մարքսիստորեն հասկանանք միջավայրը:

Մենք չենք ուղում մանկանն առանձնացնել կյանքից: Այդ բանը մեզ պետք չէ: Դա պետք էր կալվածատերերին, վորոնք իրենց չերեխաներին տալիս էին փակ դպրոցական հիմնարկները — ինիստիտուտներ, կադետների կորպուսներ, լիցեյներ:

Այդպես էր պետք բուրժուազիային, վոր առաջ իր չերեխաներին տալիս էր Ֆիլանտրոպիկները, իսկ հիմա տալիս է «գյուղական դաստիարակչական հիմնարկները»: Վորքան նրանց չերեխաները հեռու չեն մնում կյանքից ու նրա պալքարից, այնքան ավելի քիչ ու վատ

են հասկանում նրանք այդ կյանքը,
այդ պայքարը, այնքան ավելի թեթև և
թվում նրանց այդ պայքարը: Դեպի
ընթացող կյանքի երևույթները կու-
րորեն վերաբերվեն ոգնում և նրանց
ավելի վճռական կերպով պաշտպանելու
իրենց կալվածատիրական ու բուրժու-
ական տեսակետը:

Մենք մեր չերեխաների դաստիարա-
կության գործը կազմակերպում ենք
կյանքի խորշերում, հենց այդ չեռուն
կյանքի ոգնութեամբ, վոր ընթանում և
սոցիալիզմի համար տարվող անխոնջ
ու որեցոր ավելի ու ավելի խորա-
ցող պայքարի ճանապարհով:

Սակայն կյանքի խորշերում տարվող
դաստիարակութունը պահանջում և
շատ լուրջ նախադրյալներ:

Նա պահանջում և ընթացող մի-
ջավայրի ուսումնասիրութուն: Վնչթե
մակերեսորեն, հին գավառագիտական

մաքով կամ այդ միջավայրի տեղացիա-
կան վայրիվերո ծանոթութիւնն:

Նա պահանջում է այդ միջավայրի
մարքսիստական վերլուծում, նրանում
կատարվող հասարակական չերևույթ-
ների անալիզ, նրանց փոխադարձ կա-
խումն, նրանց պատճառներն ու դրա-
կան կամ բացասական նշանակութիւնն
ըմբռնելու կարողութիւնն: Անհրաժեշտ
է շրջապատող միջավայրում նկատվող
հասարակական չերևույթները կապել
վողջ չերկրում կատարվող պրոցես-
ների և ընթացիկ մոմենտի գործնական
խնդիրների հետ:

Առաջժամ մեզանում միայն առանձին
փորձեր են չեղել այդպիսի վերլու-
ծումներ կատարելու այս կամ այն
շրջանի, քաղաքի, այս կամ այն բուն-
վորական կամ գյուղական միջավայրի:
Ուսուցչութիւնը մասսայորեն դեռ ևս
չի տիրապետում միջավայրի այդպիսի

մարքսիստական վերլուծման մեթոդին։
Պետք է նրան զինել այդ մեթոդով։

Բայց դա քիչ է։ Բավական չէ միայն
արձանագրել չերևույթները։ Պետք է
նաև կարողանալ տարբերել այդ չերե-
վույթների շարքում հին կենցաղի մնա-
ցորդները, վոր դատապարտված են
վոչնչացման, և նորի ընձյուղները։
Մարդ պետք է իրեն հաշիվ տա, թե
ինչ ճանապարհով պիտի ընթանա հնի
մահացումը և նոր ընձյուղների զար-
գացումը։ Առանց դրան չի կարելի վո-
րոշել, թե ինչը պիտի պաշտպանել և
ինչի դեմ պիտի պայքար մղել, ինչ
մեթոդներով պաշտպանել և ինչ մեթոդ-
ներով պայքարել։ Յեթե դաստիարակն
այդ մասին չունի պարզ մտապատկեր,
լինի նա ուսուցիչ կամ կոլվար, նա չի
կարող նպաստել կյանքի խորքերում
կատարվող դաստիարակությանը, այն
դաստիարակությանը, վոր հիմնված

ե կյանքի վրա: Դաստիարակչական պրոցեսի և կյանքի զոդուածը կինս զուտ ձեական մի բան և չի տա դաստիարակչական անհրաժեշտ եֆեկտը: Վորպեսզի ստացվի այդ դաստիարակչական եֆեկտը, պիտի կարողանալ մանուկներին հուզականորեն պատրաստել—այս կամ այն յերևույթներն ըմբռնելու, պիտի կազմակերպել նրանց հուզական կյանքը:

Գիտականորեն մշակված (մանկաբանության ու դաստիարակության կոմունիստական նպատակների տեսակետից) թեորիա դեռ ևս չկա, բայց կյանքը համառորեն պահանջում է այդպիսին:

Այդ նույն հարցի հետ սերտ առնչություն ունեն նաև խաղի դաստիարակչական նշանակության և գեղարվեստական դաստիարակության հարցերը:

Սաղն ամենից հաճախ զնահատովում
ե ֆիզիկուլտուրայի տեսակետից: Յեր-
բեմն միայն նրան արժեք ե տրվում
նաև նրան խորհրդային կերպարանք
տալու տեսակետից: Բայց չկա այս
կամ այն խաղերի հասարակական-դաս-
տիարակչական նշանակութչան մասին
վորևե անայից: Վնր չափով այս կամ
այն խաղերը ունակութչուններ են
դաստիարակում—կուլլեկտիվ կերպով
արձագանք տալու վորևե չերևուլթի
առթիվ, կուլլեկտիվ կերպով գործելու,
կամ վնրքան նրանք զողում, զխոցիպ-
լինայի չեն չենթարկում, կազմակեր-
պում, — գործադրվող խաղերի այդպիսի
անայից դեռ ևս չկա. սակայն այդ
բանը շատ անհրաժեշտ ե:

Սաղերի հարցի հետ սերտ առնչու-
թչուն ունի նաև գեղարվեստական
դաստիարակութչան, գեղարվեստորեն
կազմակերպված գործողութչան և ըմ-

բոնման հարցը: Յեւ դարձյալ պակասում
ե մանկական չերգերի, գրքերի, պատ-
կերների, կինոյի, թատրոնի գիտական
անալիզը: Վճիռքան հուղականորեն են
ներգործում այս կամ այն պատկեր-
ները տարբեր հասակներում, վճիռքան
են նրանք դաստիարակում, ի՞նչ ուղ-
ղությամբ են դաստիարակում և այլն:

Շատ թույլ ե մշակված նաև ազգա-
բնակության տարբեր խավերի պատ-
կանող ժամանակակից մանկության
այս կամ այն հասակի մանկական աշ-
խարհայացքը: Դա չափազանց կարևոր
հարց ե, վոր պիտի իր արտացոլումն
ունենա թե ծրագրներում և թե դա-
սավանդման մեթոդներում:

Վատ են մշակված մասնավոր մեթո-
դիկաները, վորոնք պիտի ցույց տան,
թե ի՞նչպես պետք ե չերեխաներին
սովորեցնել ավելի տնտեսաբար, ավելի
եֆեկտիվ կերպով ձեռք բերելու հար-

կալոր գիտելիքներն ու ունակությունները և այդ գիտելիքներն ու ունակությունները կյանքի մեջ գործադրելու ձևերը:

Չկա մարքսիստորեն ու մանկավարժորեն հիմնավորված, լենինիզմի տեսակետից լավ զննված թեորիա մանկական ինքնավարությունների ու մանկական կազմակերպությունների վերաբերմամբ: Ի՞նչպես կառուցել ինքնավարությունը և մանկական կազմակերպությունները, վորպեսզի նրանք մանկան վրա մաքսիմալ չափով դաստիարակչական ազդեցություն ունենան, վորպեսզի նրանք դաստիարակեն մանուկներին վնչ թե ստրկական, ճորտատիրական կամ բուրժուական վոգով, այլ սոցիալիզմի վոգով, կոլլեկտիվիզմի վոգով:

Պետք է, որինակ, մշակել տարբեր հասակի մանկական կազմակերպու-

Թյունների անդամների թվի լավագույն (տպտիմալ) չափը, վորոշել այդ կազմակերպությունների աշխատանքի բնույթը — տարբեր աստիճաններում, մշակել աշխատանքը կանոնավոր կազմակերպելու հարցը, վորոշել այն պայմանները, վորոնք նպաստում են մանուկների ներքին դիսցիպլինայի զարգացմանը. պետք է բացատրել այդ կազմակերպություններին — իրենց անդամներին պատժի լենթարկելու՝ իրավունքներ տալու անթույլատրելիությունը, այդպիսի իրավունքների կազմալուծող ազդեցության հարցը, այն պայմանների մշակման հարցը, վորոնք մաքսիմալ չափով նպաստում են մանկական կազմակերպությունների անդամների ինքնազործունելությանը, հասակավորների դերի մասին այդ կազմակերպությունների մեջ և այլն:

Պետք է առանձին ուշադրությամբ

գլխականորեն մշակվի նաև մանկական
աշխատանքի հարցը:

Ձի կարելի խոսել աշխատանքի դաս-
տիարակչական դերի մասին ընդհան-
րապես: Տարբեր հասակներում աշ-
խատանքի տարբեր տեսակները տար-
բեր կերպով են ազդում: Ահա թե ին-
չու աշխատանքի այս կամ այն տեսա-
կի դաստիարակչական դերի գնահա-
տությանը պետք է մոտենալ ամենից
առաջ մանկաբանական տեսակետից:
Բայց միայն մանկաբանական մոտեցու-
մը բավական չէ. աշխատանքի գանա-
դան տեսակները պետք է վերլուծման
չենթարկվեն նաև նրանց հասարակա-
կան-դաստիարակչական տեսակետից:

Ինքնըստինքյան հասկանալի չէ, վոր
աշխատանքի կատարումը չուրաքան-
չուր հասակի մանուկների համար պետք
է լինի գյուրին: Միևնույն չի մի
փոքրիկ փալտ բարձրացնել, թե մի ամ-

բողջ գերան, միևնույն չե $1/2$ կիլո-
մետր ճանապարհ գնալ, թե 10 կիլո-
մետր, սունկ հավաքել, թե վորևե մե-
քենայի մողել շինել: Մանկան ուժե-
րից վեր աշխատանքը հոգնեցնում է
նրան, վոչ թե ուժերը զարգացնում է,
այլ քայքայում է նրանց, անվստահու-
թյուն է ներշնչում նրանց իրենց ու-
ժերի նկատմամբ, թուլացնում է նրանց
նպատակաձգտումը աշխատանքի ժա-
մանակ («միևնույն է — վոչինչ չի դուրս
գա»), անփութություն է ծագեցնում
աշխատանքի ժամանակ, վոչ թե կազ-
մակերպում է, այլ կազմալուծում:

Պետք է վերլուծել աշխատանքի զա-
նազան տեսակները — նրանց դաստիարակչական դերի տեսակետից:

Պետք է պարզել, թե տարբեր հա-
սակի մանուկների վրա ի՞նչպես է ազ-
դում միապաղաղ մեխանիկական աշ-
խատանքը — տարբեր տեսողությամբ-

լե՛րբ և ի՛նչպիսի պայմաններում ե նա
մեղմացնում, կազմակերպում, ներքին
դիսցիպլինա դաստիարակում, և լե՛րբ
միայն գրգռում, հոգնեցնում ու կազ-
մալուծում:

Պետք է վերլուծման չենթարկել մե-
խանիկական աշխատանքի դերը կոլեկ-
տիվ աշխատանքի դանազան տեսակ-
ների մեջ:

Պետք է պարզաբանել ստեղծագոր-
ծական աշխատանքի դաստիարակչա-
կան դերը, այդ ստեղծագործական աշ-
խատանքի կոլեկտիվ ձևերը, ցույց տալ,
թե ի՛նչպես է ազդում ստեղծագործու-
թյան վրա պոլիտեխնիկական դաստիա-
րակությունը, ծանոթությունը աշխա-
տանքի բազմազան ճյուղերի հետ,
նրանց տեխնիկական հասարակական
էյուլթյան ուսումնասիրությունը:

Պետք է մշակել մանկական աշխա-
տանքի կազմակերպչական ձևերը — նը-

րանց դաստիարակչական դերի տեսակետից:

Լավ աշխատավորներ պատրաստելու գործում շահագրգռված ե յուրաքանչյուր հասարակութուն — թե բուրժուական և թե սոցիալիստական:

Բուրժուական հասարակութունը հրմուտ կատարողներ պատրաստելու գործում մեծ փորձ ունի կուտակված: Այդ փորձը պետք ե նկատի առնվի ու ոգտագործվի խորհուրդների չեքկրի կողմից իր նպատակների համար:

Սակայն աշխատանքի դաստիարակչական դերի ծանրության կենտրոնը կայանում ե նրա նպատակագրման մեջ:

Բուրժուական հասարակության մեջ նպատակագրումը վորոշում ե գործի տերը, կալվածատերը կամ կապիտալիստը — իրեն սպասարկող գյուղատնտեսի, ճարտարապետի և նրանց ձեռքի տակ չեղողների միջոցով: Վարձու բան-

վորը — գլուղասնտեսական բատրակը կամ գործարանական բանվորը — կապիտալիստի առաջադրությունների հասարակ կատարողներ են:

Նրանք շահագրգռված չեն կալվածատիրոջ կամ կապիտալիստի ծրագրած նպատակադրման իրագործման մեջ: Նրանք շահագրգռված են միայն իրենց անձնական աշխատավարձի բարձրացման մեջ: Նրանց նպատակադրումը, նրանց դրդապատճառը դուռտ անհատական է:

Կապիտալիստական աշխատանքային դաստիարակութունը նպատակ ունի մանուկների համար սովորություն դարձնելու արդյունաբերական բնույթ ունեցող այնպիսի նպատակադրումներ առնելու, վորոնք կապված են անձնական շահագրգռման հետ և դրդում են այդ նպատակադրումները լավ կատարելու — կապիտալիստական հասարակության հատուկ սովորական ձևերով:

Նպատակադրումը այնպիսի մի հասարակութեան մեջ, վորտեղ հողը և արտադրութեան միջոցները համայնացված են, արդեն դադարում են լինել մասնավոր տիրոջ նպատակադրում:

Նա ավելի ու ավելի չե դառնում կոոպերացված արտադրողների նպատակադրում, վորոնք աշխատում են ընդհանուր պլանով—հոգուտ բոլոր աշխատավորների վողջ հսկայական կոլեկտիվի:

Կապիտալիզմից դեպի սոցիալիզմ անցնելու շրջանում պետք է այնպես դաստիարակել աճող սերունդը, վոր նա կարողանա ու սովորութուն դարձնի իր աշխատանքի համար միասնաբար առաջադրելու հանրագուտ արտադրական նպատակադրումներ:

Դպրոցի հանրագուտ աշխատանքն այդ ուղիով է ընթանում: Արդեն բավական մեծ փորձ ենք ձեռք բերել

այդ տեսակետից: Բայց տեսականորեն հարցը մշակված չէ:

Ամենակարևորը նա չէ, վոր մանուկներն իրենք վորոշեն իրենց հանրագուտ աշխատանքի նպատակը: Այնինչ՝ այդ նպատակը հաճախ վորոշում է ուսուցիչը կամ կոլվարը: Հանրագուտ աշխատանքի նպատակները դեռ չեն լինելով քննության, նրանք չեն գրավում լերեխաներին, չեն դաստիարակում նրանցից հասարակական գործիչ-կուլեկտիվիստներ:

Թե պոլիտեխնիկական դաստիարակությունը վորքան է նպաստում ուղիղ նպատակներ առաջադրելու, նրանց իրագործման համար ուղիղ ճանապարհներ նախագծելու, կատարված գործը վերստուգելու— այդ հարցը բոլորովին չի մշակված:

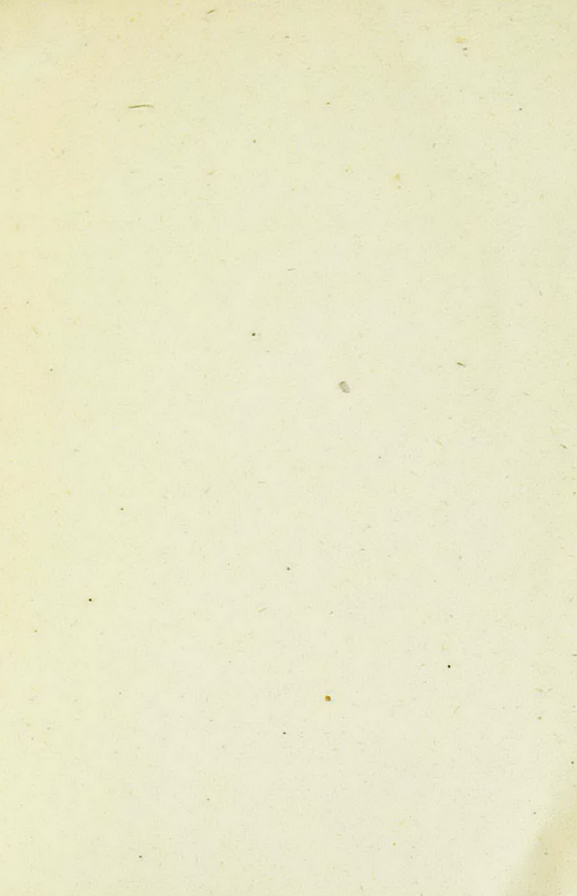
Յեվ, վերջապես պետք է ասել, վոր պոլիտեխնիկական դաստիարակության

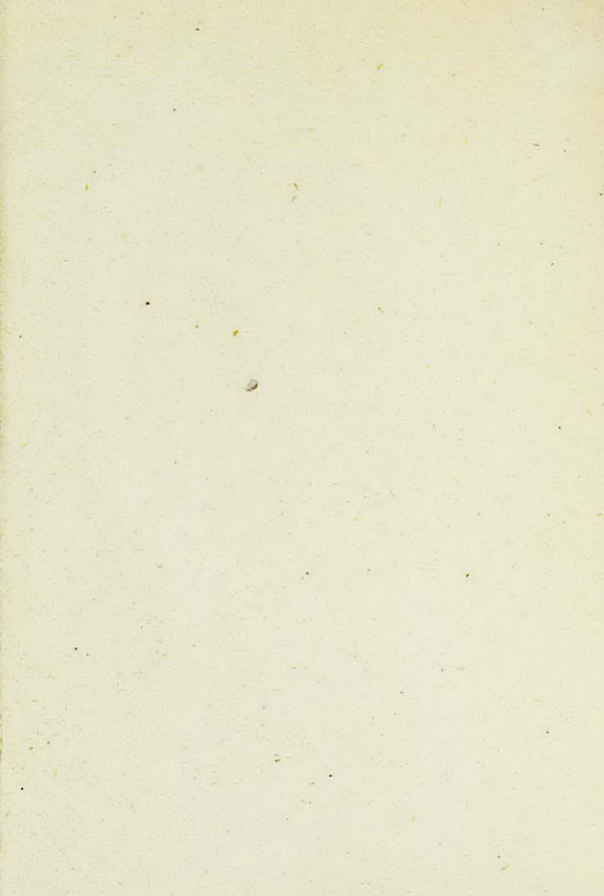
հարցն իր ամբողջությամբ դեռևս բա-
վականաչափ չի լուսաբանված ու
կապված կյանքի հետ:

Ահա այն գլխավոր հարցերը, վորոնք
պահանջում են իրենց գիտական մշա-
կումը, վորի բացակայությունը ցավա-
գին է ազդում մեր գործնական աշ-
խատանքների վրա:

Աշխատանքի ընթացքում ավելի և
ավելի պարզորոշ կերպով պետք է ար-
տահայտվեն կոմունիստական դաստիար-
ակության առանձնահատկություննե-
րը, վորը պետք է այնպիսի մի սերունդ
դաստիարակի, վոր կարողանա իրա-
գործել կոմունիզմը:

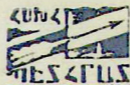
ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0045720

[254.]

A $\frac{I}{8731}$

9.1.70 15 4.